

Spis treści

Wstęp.....	9
------------	---

Część I

Diagnoza globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego zdeteminowanego przez pandemię koronawirusa w obszarze gospodarczym, społecznym, politycznym i geopolitycznym

1. Diagnoza kryzysu w obszarze gospodarczym <i>(Konrad Golczak – koordynator, Dariusz Grabowski, Józef Kamycki, Zbigniew Klimiuk, Krzysztof Jan Lewandowski, Krzysztof Mroczkowski, Krzysztof Pająk, Andrzej Stępniewski, Artur Śliwiński, Piotr L. Wilczyński)</i>	17
1.1. Finanse.....	20
1.2. Eksport.....	22
1.3. Rola państwa w kryzysie	24
1.4. Przemysł.....	27
1.5. Druga deindustrializacja Polski	28
2. Diagnoza kryzysu w obszarze społecznym <i>(Aleksandra Skrabacz – koordynator, Włodzimierz Bojarski, Anna Golczak, Tomasz Jarocki, Barbara Kulpińska, Monika Lewińska-Krzak, Stefan Pastuszewski, Grzegorz Wyczyński)</i>	31
2.1. Postawy społeczne	32
2.2. Życie religijne.....	38
2.3. Ekologia.....	40
2.4. Edukacja	40
2.5. Kultura.....	43
2.6. Media.....	45
2.7. Rynek pracy	48
3. Diagnoza kryzysu w obszarze politycznym <i>(Rafał Kołodziejczyk – koordynator, Marek Leszczyński, Krzysztof Pająk, Igor Protasowicki, Paweł Soroka)</i>	52
3.1. Partie polityczne w czasie kryzysu.....	52

3.2. Zagrożenia dla współczesnego rozwoju społecznego	53
3.3. Wymiar pomocy wojskowej w okresie epidemii	57
3.4. Cyberprzestrzeń jako przestrzeń funkcjonowania społeczeństw w okresie pandemii – szanse i zagrożenia	62
3.5. Przejawy niezadowolenia społecznego.....	65
4. Diagnoza kryzysu w obszarze geopolitycznym (Piotr L. Wilczyński – koordynator, Włodzimierz Bojarski, Dariusz Grabowski, Mirosław Matyja, Bogdan Miedziński, Adrian Mitreğa, Mirosław Sulek, Anatol Wojtan)	67
4.1. Geopolityka globalna.....	67
4.1.1. Układ sił na świecie	67
4.1.2. Wojna bioinformacyjna – wykorzystywanie epidemii jako nowego elementu oddziaływania <i>soft power</i>	71
4.1.3. Zmiany w roli ONZ i innych rządowych i pozarządowych organizacji globalnych	73
4.1.4. Wzrost neokolonializmu: globalizacja a izolacjonizm, korporacje a państwa	74
4.2. Geopolityka euro-atlantyczna.....	76
4.2.1. Możliwa dezintegracja Unii Europejskiej a jej mocarstwowe ambicje – konsekwencje stanu epidemicznego, kryzysu finansowego i migracyjnego.....	76
4.2.2. Kwestia wiarygodności NATO	78
4.3. Geopolityka regionalna Polski	80
4.3.1. Poziom świadomości społeczeństwa oraz wpływ propa- gandy	80
4.3.2. Zmiany geopolityczne dotyczące Polski.....	81

Część II

Prognoza globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego zdeteminowanego przez pandemię koronawirusa w obszarze gospodarczym, społecznym, politycznym i geopolitycznym

1. Prognoza kryzysu w obszarze gospodarczym (Konrad Golczak – koordynator, Kazimierz Golinowski, Józef Kamycki, Krzysztof Jan Lewandowski, Krzysztof Pająk, Janusz Płaczek, Dariusz Prokopowicz, Zbigniew Wesółowski).....	87
1.1. Oddziaływanie kryzysu na strukturę finansową.....	95
1.2. Gospodarka.....	103

1.3. Polityka antykryzysowa	106
1.4. Gospodarka obronna	119
2. Prognoza kryzysu w obszarze społecznym (<i>Aleksandra Skrabacz – koordynator,</i> <i>Tomasz Jarocki, Monika Lewińska-Krzak, Stefan Pastuszewski</i>)	121
3. Prognoza kryzysu w obszarze politycznym (<i>Rafał Kołodziejczyk – koordynator,</i> <i>Jolanta Cichosz, Paweł Soroka</i>)	131
4. Prognoza kryzysu w obszarze geopolitycznym (<i>Piotr L. Wilczyński – koordynator,</i> <i>Natalia Adamczyk, Mirosław Matyja</i>)	138
Zakończenie	155
Bibliografia	161
Spis rysunków i tabel	170
Noty biograficzne	171

Wstęp

Idea przeprowadzenia badań nad skutkami postępującej pandemii koronawirusa zrodziła się w sposób oddolny i rozproszony. Niepokojące zjawiska, jakie można było obserwować wiosną 2020 r. skłoniły wielu niezależnych ekspertów do pierwszych refleksji nad epidemią jako *game changer*-em, który mógł skutecznie zaburzyć dotychczasowy stan względnej równowagi w wielu dziedzinach życia. Wraz ze wzrostem liczby zakażeń w Polsce i zastosowaniem tzw. gospodarczego „lockdownu” duża liczba specjalistów branżowych coraz donioślej alarmowała o negatywnych skutkach epidemii w wielu obszarach życia gospodarczego, społecznego i politycznego oraz szeroko komentowała zastosowane środki zaradcze. Również podczas wprowadzania przez polski rząd kolejnych tzw. „tarcz antykrzysowych” pojawiały się liczne eksperckie komentarze oraz predykcje skutków implementowanych rozwiązań.

Temu celowi służyło też wznowienie w marcu 2020 r. prac Konwersatorium „O lepszą Polskę” powołanego z inicjatywy Polskiego Lobby Przemysłowego im. Eugeniusza Kwiatkowskiego, które postanowiło opracować kolejny Raport o globalnym kryzysie finansowo-gospodarczym. Raport wcześniejszy, dotyczący kryzysu, który wybuchł w 2008 r., powstał dwa lata później, jego pierwsza część została opublikowana w 2011 r., a druga w 2012 r. (obie części są zamieszczone na stronach internetowych Polskiego Lobby Przemysłowego – www.plp.info.pl).

Celem głównym raportu jest diagnoza i prognoza obecnego kryzysu finansowo-gospodarczego zdeterminowanego w dużej mierze przez pandemię koronawirusa w ujęciu globalnym, regionalnym, narodowym i indywidualnym.

Mając na uwadze cenne doświadczenia płynące z poprzednich edycji konwersatorium oraz wagę głosu niezależnych ekspertów, Koordynator Polskiego Lobby Przemysłowego prof. ucz. dr hab. Paweł Soroka zebrał liczny zespół reprezentantów środowiska akademickiego, biznesowego i społecznego celem dokonania diagnozy wyłaniającego się globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego wywołanego w znacznej mierze pandemią koronawirusa, by na tej podstawie dokonać prognozy rozwoju zdarzeń w krótkiej i długiej perspektywie czasowej.

Warto zwrócić uwagę, odnosząc się do poprzedniego globalnego kryzysu z 2008 r., który przebiegał przede wszystkim w sferze finansów, że został on jedynie zażegnany, ponieważ nie zostały przezwyciężone wszystkie jego strukturalne przyczyny. Stąd też spodziewano się jego ponownego wystąpienia, a pandemia koronawirusa wraz z jej gospodarczymi, społecznymi i zdrowotnymi skutkami spowodowała jego nawrót i przyczyniła się do jego pogłębienia. Wprowadzone w walce z pandemią koronawirusa obostrzenia w stosunku do większości podmiotów gospodarczych uruchomiły bowiem negatywne dla nich procesy. W pierwszej kolejności dotknęły one firmy usługowe, handlowe, a także instytucje kultury, które na dłuższy czas musiały zawiesić swoją działalność, przy jednoczesnym skierowaniu pracowników na urlopy lub ich zwolnieniu. Ponieważ gospodarka jest systemem naczyń połączonych, stąd działania te dotknęły także firmy produkcyjne i transportowe zaopatrujące te podmioty. Nagły spadek siły nabywczej społeczeństwa pogłębił znacznie zmniejszenie popytu na wiele usług i artykułów. Te zjawiska wywołały recesję w kraju i wzrost bezrobocia, którego wielkość i czas trwania trudno w obecnej chwili ocenić. Do tego dochodzi rozwinięta w warunkach globalizacji współzależność między gospodarkami różnych państw, będąca rezultatem łańcuchów kooperacyjnych i międzynarodowych relacji handlowych oraz bardzo zliberalizowanych przepływów finansowych. To wszystko spowodowało, że kryzys gospodarczy rozprzestrzenił się i dotknął wiele państw, które również ogarnęła recesja.

Obecny kryzys wyzwolił procesy zmian, które będą na siebie oddziaływać i wzajemnie się wzmacniać. Nie oznacza to zmian gwałtownych i natychmiastowych, raczej ujawnią się one w dłuższym horyzoncie czasowym i dlatego będą trwałe. W odróżnieniu od kryzysu z lat 2007–2009, który przebiegał głównie w sferze finansów i gospodarki, obecny kryzys, jak wiele na to wskazuje, będzie bardziej rozległy – obejmie wiele obszarów i spowoduje zmiany jakościowe. Już teraz można dostrzec jego skutki gospodarcze, społeczne i polityczne oraz geopolityczne. Dlatego Raport Konwersatorium „O lepszą Polskę” obejmuje właśnie te cztery obszary. W swych analizach badacze nie koncentrowali się tylko na Polsce, uwzględniony został również kontekst europejski, zwłaszcza odnoszący się do Unii Europejskiej, oraz aspekty globalne.

Stąd też zespół ekspertów pracujących nad niniejszym Raportem pod kierownictwem **prof. ucz. dr. hab. Pawła Soroki**, został podzielony pod względem funkcjonalnym na cztery grupy, które podjęły tematykę diagnozy przyczyn i charakteru obecnego kryzysu, skutków pandemii oraz prognozy rozwoju kryzysu i sposobów jego przezwyciężenia w obszarach: gospodarczym, społecznym, politycznym i geopolitycznym.

Działalność każdej z grup była inspirowana i kierowana przez Koordynatora odpowiedzialnego za ramy merytoryczne oraz zespalanie licznych pomysłów, idei, jak również wniosków i rekomendacji płynących od ekspertów uczestniczących w pracach. Koordynatorami poszczególnych zespołów, redaktorami i autorami Raportu byli: **w obszarze gospodarczym – mgr inż. Konrad Golczak, w obszarze społecznym – prof. ucz. dr hab. Aleksandra Skrabacz, w obszarze politycznym – dr inż. Rafał Kołodziejczyk, a w obszarze geopolitycznym – dr Piotr L. Wilczyński.** W pracach redakcyjnych uczestniczyli również **dr Krzysztof Pająk i dr Adrian Mitrega,** a popularyzatorskich **mgr Jolanta Świąszkowska i dr Monika Lewińska-Krzak.**

Do powstania Raportu oprócz kierownika projektu **prof. ucz. dr hab. Pawła Soroki,** koordynatorów **mgr inż. Konrada Golczaka, prof. ucz. dr hab. Aleksandry Skrabacz, dr inż. Rafała Kołodziejczyka oraz dr. Piotra L. Wilczyńskiego,** jako współautorzy przyczynili się również: *dr Natalia Adamczyk, prof. dr hab. inż. Włodzimierz Bojarski, dr Jolanta Cichosz, mgr Anna Golczak, dr Kazimierz Golinowski, dr Dariusz Grabowski, dr Tomasz Jarocki, mgr inż. Józef Kamycki, dr hab. Zbigniew Klimiuk, dr inż. Barbara Kulpińska, prof. ucz. dr hab. Marek Leszczyński, mgr inż. Krzysztof Jan Lewandowski, dr Monika Lewińska-Krzak, prof. dr hab. Mirosław Matyja, prof. dr hab. Bogdan Miedziński, dr Adrian Mitrega, mgr Krzysztof Mroczkowski, dr Krzysztof Pająk, dr Stefan Pastuszewski, prof. dr hab. Janusz Płaczek, dr Dariusz Prokopowicz, dr inż. Igor Protasowicki, mgr Andrzej Stępniewski, prof. dr hab. Mirosław Sulek, prof. dr hab. Artur Śliwiński, mgr Zbigniew Wesołowski, gen. broni w st. spocz. dr Anatol Wojtan, mgr Grzegorz Wyczyński.*

Obserwacja krajowych i międzynarodowych efektów postępującej pandemii oraz działań mających powstrzymać jej rozwój i negatywne skutki pozwoliła ekspertom w poszczególnych grupach, wraz z nabraniem dystansu czasowego, jak również wymianą poglądów, koncepcji oraz rozszerzaniem się horyzontów wiedzy, budować prognozy na przyszłość. Na ich podstawie zdecydowano o podjęciu pracy w zakresie opracowania drugiej części Raportu – prognostycznej, którą podjęto w analogicznych obszarach. W wyniku prac czterech grup ekspertów udało się opracować nie tylko prognozę skutków pandemii, niejednokrotnie już wyraźnie widocznych, ale również przedstawić interesujące wnioski i rekomendacje. Ich nadrzędnym celem jest jak najszybsze wyprowadzenie Polski z postpandemicznego kryzysu, który może być punktem przełomowym w procesie budowy nowych stosunków, zasad i układów, lub w szerszym ujęciu, ładu pokryzysowego, w wielu obszarach.

W wyniku podjętej pracy i wysiłku dużego grona specjalistów udało się opracować Raport, który składamy na Państwa ręce. Składa się on z dwóch

części: diagnostycznej i prognostycznej, w których w każdej wyróżniono cztery zasadnicze obszary: gospodarczy, społeczny, polityczny i geopolityczny.

Główną intencją pierwszej części, opracowanej w drugim i trzecim kwartale 2020 r. było dokonanie diagnozy zachodzących zjawisk i procesów. Choć, w dużej mierze nie są one nowe, odnoszą się przede wszystkim do początkowej fazy kryzysu, to obecnie niejednokrotnie przybierają szczególny wymiar ze względu na aktualną, specyficzną ich przyczynę. Zamysłem drugiej części, nad którą pracę rozpoczęto w trzecim kwartale 2020 r., a zakończono na początku listopada 2020 r., było nakreślenie możliwych scenariuszy rozwoju obecnej sytuacji i próba przewidzenia ich wpływu na przyszłe funkcjonowanie naszego państwa, regionu i świata. W obu częściach znalazły się liczne odwołania do ostatniego globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego z lat 2007–2009, którego źródeł nie zlikwidowano, a reperkusji nie w pełni zniwelowano do chwili obecnej, przez co skutki obecnego kryzysu mogą być sektorowo pogłębione.

Ze względu na szeroki przedmiot badań, praca wymagała zastosowania interdyscyplinarnych metod badawczych, powodujących pewien eklektyzm metodologiczny, wynikający przede wszystkim ze słabego rozeznania tematu badań w literaturze przedmiotu. Stąd też podstawowymi metodami badawczymi, mającymi zastosowanie w tak zakreślonym środowisku badawczym są metody intuicyjne, behawioralne, komparatystyczne i obserwacyjne, przy wykorzystaniu dostępnych parametrów liczbowych. Mają one zapewnić zarówno efektywność poznawczą, jak i pragmatyczną.

Z racji ograniczonej ilości literatury zwartej i ciągłej, posiłkowano się przede wszystkim danymi ilościowymi uzyskanymi przez ośrodki naukowe, takie jak Instytut Psychologii Polskiej Akademii Nauk, akademickie, w tym Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, czy, będący publicznym *think tankiem* gospodarczym, Polski Instytut Ekonomiczny, a także niezależne ośrodki badania opinii publicznej. Warto dodać, że placówki te już w początkowym okresie epidemii koronawirusa prowadziły badania ilościowe metodą sondażu diagnostycznego, na temat zachowań społecznych oraz sposobów radzenia sobie z nową sytuacją społeczno-gospodarczą. Przy opracowaniu niniejszego materiału posiłkowano się także bieżącymi informacjami pochodzącymi z ogólnopolskich dzienników i tygodników. Wszystkie dane i informacje należy traktować jako przyczynki do konstruowania teorii i uogólnień oraz punkt wyjścia do dalszych kompleksowych i interdyscyplinarnych badań. Szerokie grono autorów – teoretyków i praktyków postawiło sobie zadanie ujęcia holistycznego niniejszego kryzysu, tak aby ukazać nadzwyczajność sytuacji w jakiej znalazł się świat, Europa i Polska oraz podkreślić nie-

konwencjonalność metod i działań, które warto podjąć, aby przygotować ludzkość na kolejne etapy tego co przyniesie przyszłość.

Raport nakreśla zatem warunki, w których dzięki wykorzystaniu zasobów państwa oraz zdolności organizacyjnej polskiego społeczeństwa, kraj będzie mógł podjąć wysiłek mający na celu, co najmniej, zachowanie obecnej pozycji w dynamicznie zmieniającym się układzie sił. W optymistycznym scenariuszu podjęte działania powinny pozwolić uzyskać przewagę nad państwami regionu i poprawić pozycję gospodarczą Polski oraz jej miejsce w środowisku międzynarodowym.

Niniejszy Raport powinien również stanowić punkt wyjścia do szerszej debaty społecznej oraz podstawę do pracy koncepcyjnej nad implementowaniem przedstawionych rozwiązań. Zamieszczone w nim propozycje, wnioski i rekomendacje powinny być wnikliwie rozważone przede wszystkim przez przedstawicieli władzy i środowisk politycznych, a następnie implementowane w strategii i polityce rozwoju, strategiach sektorowych, ustawach, rozporządzeniach, decyzjach oraz innych dokumentach krajowej legislacji.

Prof. ucz. dr hab. Paweł Soroka
Koordynator Polskiego Lobby Przemysłowego
pracownik naukowy
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

Warszawa, 30 listopada 2020 r.